

Učiteljski Tovariš.

List za šolo in dom.

Izhaja 1. in 15. dné vsakega meseca, in veljá za celo leto 2 gold. 50 kr.
za pol leta 1 gold. 30 kr.

Tečaj IX.

V Ljubljani 1. maja 1869.

List 9.

Studeneec.

Studeneec, ti s hladno vodico napajaš
Serce mi prevroče in želje hladiš
NO zori in mraku sim k meni prihajaš,
Moči mi zaspane na novo budiš.

Napajaj tud' cvetke prelepo cveteče,
Ki ljubijo tebe, pri tebi cvetó,
Da s tabo poživljajo serce boleče
In služijo tebi in meni zvestó!

F. P.

Važna so učiteljska društva.

Kedar ogledujemo in občudujemo drage in leskeče lepotine, ne mislimo precej na tega, ki se je bil prvi trudil, da jih je spravil po trudapolni poti iz tmine na svetlo.

Koliko vročih kapljic grenkega potú se je potočilo po velem licu delavnega rudarja, preden so bile žlahtne in drage kovine na belem dnevu in da lepšajo to in uno reč, ali to pa uno osebo! Tako se godí tudi nám ljudskim učiteljem. Trudimo in ubijajmo se, da izbujamo, gojimo in verdevamo mladi um in žlahtnimo nežna serca; toda, kje in kedaj se spominja kdo tistega, ki je mladi duši srečno vpihal prvo malo iskrico, iz ktere je pozneji prisvetil predragi biser prelepega uma in žlahtnega serca!

Vendar dobri odgojnik ne gledé na puhlo hvalo in slavo, ktero bi včasih zaslužil, dela nevtrudeno, in išče enako rudokopu po tmíni dalje in dalje, ter sledí za zlato žilo osrečívne ljudstvene omike. Ali naj bolji človek je slab, akoravno ima naj boljše voljo. Vsak, tudi naj slabši rokodelec potrebuje včasih po svojem stanu kake spodbude, dobrega sveta in nekakega razvedrila. Kje pa dobiva delavec to prečudno okrepčavo za svoje trudne ude? ali mari kje drugod, kakor v združevanji, v združbi svojih sodelavcev? Stara resnica je, in še sedaj veljá in bode veljal pregovor: „V združbi je moč in napredek!“ In glejte, to vodilo naj bi si napisalo tudi vsako društvo na svoje čelo. Ako vsi drugi stanovi hrepené po združbi in v združbi iščejo hladila in vedrila, koliko bolj je tega treba ljudskemu učitelju, ki mu osoda ni ravno odločila zlate dobe v življenji.

Važna so pa učiteljska društva tudi zato, ker 1) v pravi združbi učitelj res dobiva potrebna vodila in vedrila. Ujde tù eden drugega spodbujajo, podučujejo in eden drugemu svetujejo, ter težko butaro vsi eden drugemu nositi pomagajo.

2) Učiteljska društva pa ne koristijo samo učiteljem v zboljšanje materijalnega in dušnega stana, temuč, tudi sploh šolstvu, ker: dobri učitelji, dobre šole; dobra mladost, dobra prihodnost za družino, cerkev in državo. F. G.

Zemljepisje v ljudski šoli.

(Dalje.)

Naseljenost.

J. Rad bi zvedel, koliko je na Kranjskem mest, tergov in vasi, po katerih so ljudje naseljeni.

O. Na Kranjskem je 14 mest, 17 tergov, 3195 vasi. Mesta so torej na Kranjskem po šegi južnih Slovanov sploh redka, vasice pogostne, toda majhene. Naj bolj redko so naseljeni ljudje po visokogorskih okrajih, če tudi ravno tam doli in doline, v katerih se nahajajo po večem vsa selišča, predstavljajo potujočemu podobo goste naseljenosti in ljudnatosti. Naj bolj gosto so naseljeni ljudje na vzhodnem Dolenskem pa na osrednji ravnini; srednje mere derži se v tem oziru Suha Krajina, kjer tudi vzhodne planote dopuščajo gostejšo

naselbo. Najborniša poslopja so na vzhodnem Dolenskem (zlasti med Hervati), naj bolje in naj čednejše po mestih in na ravnini, pa tudi na kraških tleh, kjer so vasi in tergi naj več zidani.

Porók je na Kranjskem po 17 letnem primerjanji po 663 na leto; navadno ženijo se moški v 28., in može se ženske v 25. letu. Zakoni terpe primeroma čez 27 let.

Porodov je na Kranjskem primeroma po 3169 na leto. Na 1000 deklet rodi se po 1046 dečkov, na sto zakonov pride po 464 otrok.

Na sto prebivalcev prideta dva merliča na leto, v Ljubljani pa trije.

Na 10.000 mertvih ženskih umerje v obče 9850 moških. Naj bolj merjó otroci in stareji ljudje (čez 50 let stari).

Srednja dolgost življenja na Kranjskem je sploh 34:28 (pri moških 32:26, pri ženskih 36:37 let), za Dalmacijo, Gornjim Avstrijskim in Koroškim pač naj daljši v avstrijskem cesarstvu.

Prebivalstvo prirašča na Kranjskem z 0.828^o na leto, t. j. na 100.000 prebivalcev enega leta prihaja jih 100.828 drugo leto.

Narodno gospodarstvo.

J. Koliko pa je rodovitega sveta na Kranjskem?

O. Rodovitega sveta na Kranjskem je 164.92 avst. milj, to je, 95.03 % vse kranjske zemlje. Naj prostranejša so gojzdnata tla pa pašniki in pogorske planine. Bolj natančne števila bomo pa izvedili, kedar bo katastralna mera, ktera se je vlani začela, do dobrega izveršena.

Ker je na Kranjskem več travnih tal (travnikov in pašnikov), kakor pa ralnih tal, je pa kranjskim kmetovalcem potreba, da se deržé bolj živinoreje, in da prideljujejo več živinske klaje.

J. Kje pa je na Kranjskem naj več polja?

O. Naj več polja je na kranjski in ljubljanski ravni, na vzhodnem Dolenskem in južnem nižem Gorenskem. Na Notranjskem imajo samo doline (zlasti Vipava) pa reško gričeje, v Suhi Krajinii samo južne pa vzhodne niže planote prostranijšč oranje. Naj rodovitniši predeli zemlje so srednja posavska ravnina, sorško polje, sorška in poljanska dolina pa št. jernejsko polje pri Kostanjevici in po nekem delu kerško polje.

J. Kterega žita se pa naj več prideljuje na Kranjskem?

O. Naj več se prideljuje ajde, zlasti iz druge setve. Na visokem Gorenskem pa v Suhi Krajini je naj navadniji poljski pridelek oves.

Sadjereja, do sedaj premalo razširjena po deželi, začenja se, kakor tudi reja murbovega drevja in sviloreja, povzdigovati na višo stopnjo zlasti po gorenških dolinah, po vzhodnem Dolenskem pa v reški dolini. Tod in po Vipavskem ponaša se vsakoverstno južno sadje in sicer brez posebne ohrane po zimi. — Naj več vinogradov imajo na severo-vzhodnem Dolenskem, pri Reki pa v Vipavi. — Tergovskih ali kupčijskih rastlin seje in ravná se sploh malo.

J. Ali zraste na Kranjskem dosti žita za vse prebivalce?

O. Kmetije so na Kranjskem zeló razdrobljene, to je nasledek francoske vlade (od 1809 — 1814); kajti na vsakega gospodarja prihaja primeroma samo po 13 oralov rodovite zemlje. Porabi pa Kranjsko v enem letu na 1 glavo 4 $\frac{1}{2}$ vagana; dežela mora pa, ker ne prideljuje dosti lastne reži in pšenice, krušne pridelke vvažati.

J. Kako pa je z živinorejo?

O. Živinoreja, kateri so deželne razmere zeló vgodne, ni tako razširjena, pa tudi ne na taki stopnji, kakor okolnosti dajejo.

Konj se je štelo l. 1857. 20.753 repov. Konjsko pleme je različno; na Dolenskem ravnajo bolj majheno, na Gorenskem bolj močno teško pleme, podobno pingavskemu; na Krasu in v Suhi Krajini imajo konje tako imenovanega kraškega plemena, ki so majheni, terdni, močni in grivati. Kobilarnica cesarska nahaja se v Prestranku blizo Postojne.

Goved imeli so leta 1857. samo 189.063 glav. Na 1□ miljo prišlo je torej 120 konj, pa 1093 goved; na 100 prebivalcev pa samo 4 konji in 42 goved. Ker je zemljišče razkosano, ter primeroma pomanjkuje piče (pa tudi, ker jo rabijo za vprego), biva goveja živina na Kranjskem sploh slaba, a samo na večih posestvih po koroškem in štajerskem plemenu nekoliko požlahtnjena.

Ovac je bilo l. 1857. na Kranjskem samo 82.068 glav, koz 23.852, praseta pa 94.689. — Za čebelarstvo imajo pa Kranjci od starodavnih časov veliko skerb in veselje. V deželi je čez 100.000 panjev; voska in medu se dobi na leto čez 40.000 centov.

Svilarstvo je bilo do poslednjih let zeló zanemarjeno, dasiravno se dado svilni červi, zlasti po Dolenskem in kraških dolinah, vspešno ravnati. — Masla se naredí po 30.000 centov, sira 2000 centov, volne se spravi po 2000 centov na leto. Ribištvo daje v Savi, v Kerki pa po jezerih še precej dobička.

J. Kako pa je z gozdi na Kranjskem?

O. Pri gozdnarstvu živi dokaj ljudi in gozdnarstvo je toliko imenitnejši, ker so gozdi z izverstnim lesom skoro po vseh predelih enako gosto razširjeni.

Naj več gozdov je po Gorensem, Dolenskem pa v Suhi Krajini; na kraških tleh (okoli Snežnika, na Hrušici, in po nekem delu Pivke) so sicer tudi tu pa tam prostrani gozdi, toda po gričih in po rebrih, nekaj tudi po viših planotah videti so pleše ali goličave, ktere so zavolj pomanjkanja persti zlasti na zahodnih straneh, skoraj izgubljene za novo zarejo. Gorenški lesi so ali hojevci, ali pa listovci, ravno tako tudi notranjski; nahajajo se med njimi tudi celi predeli hrastovja; dolenski gozdi imajo skoro samo bukovje in hrastje.

Derva in les še sedaj ni drag na Kranjskem, ker pa že nekoliko časa kmetje in gospoda po nekdanjih grajščinskih gozdih eden pred drugim sekajo in prodajajo in kmet pri vsaki priliki, kedar ga ima hudo za denar, po gozdu sega, utegne kmali nastopiti sila za kurjavo. Kedar bo povsod izdelala komisija za odvezo gozdov svoja opravila, bo vedel grajščak in kmet, kaj je njegovega, toda po nekterih krajih bodo kmetom odmerjena prazna gozdna tla, in leta in leta bodo čakali, zlasti na Hrušici, preden zopet gozd zraste tam, kjer so bili pred letam 1848. pragozdi, in ker se toliko piše za pogozdenje Krasa, nastaja pa pred našimi očmi čedalje več golega Krasa.

Rudarstvo.

O. Sedaj ti pa hočem še kaj od rudarstva na Kranjskem povedati. Le-to nima sicer one razmerne važnosti, ktero na sosednem Koroškem, pa vendar se stavi letni dobitek rud na 1 — 1 ½ milijon gold., tako da prihaja po 2 — 3 gold. na 1 prebivalca iz cene dobljenih rud. Pri rudarstvu ima opravka 2000 — 2500 delavcev, in živi se iz njega kakih 6000 ljudi. Na Kranjskem se koplje živo srebro, kuper ali kotlovina, železo in premog. Tudi šote je na Kranjskem precej.

(Dalje prih.)

Stari in mladi Slovenec.

Napasti.

O. Casus, tentatio, calamitas; napastiti - sto - stvovati tentare, damno afficere; napastinū qui in tentatione est.

S. Izvirno je vendar iz napasti - adem; po tém napa st to kar skušnjava, napa stnik t. j. skušnjavec, zalezovavec, tentans, insidiator; ti si moja napa st!

Naprasinū.

O. Naprasilivū - nivū iracundus, praeceps, subitus.

S. Naprasna smert t. j. nagla smert; midva se koj prasneva ali spopadeva, spreva. Morebiti se vjema z nsl. praska (tumult, schramme), stsl. praskavica strepitus, vraska (cf. VI, 14.).

Narčije.

O. Sententia, declaratio p. vūzdati, poslati.

S. N a r e č j e je nsl. dialectus (Mundart).

Nastolinikū.

O. Successor, — nica f. succedens; nastolinū adj. qui in mensa est; — gradū metropolis.

S. Časih mi utegne nastolnik dobro služiti za naslednik, nastopnik itd.

Nauka.

O. Doctrina, naukū m. opinio.

S. Jaz imam le nauk, gen. nauka m.; ini Slovani rabijo tudi nauka f. gen. nauke, in vidim da mi nauka zaznamnja nekako način, sostav, po katerem se uči ali se ima podučevati; ali ne? Naučiti - ati - avati - evati docere, — se discere.

Načelo.

O. Initium, principium, imperium; načelnikū-ica princeps, — linū archi —, principalis, načelilstvovati imperare; načelo-sloviči archaeologus.

S. Tudi nsl. že pogostoma, iz četi - čnem (za - načeti), a iz čelo p. načelnik frontale; brez načela qui sine principio est; koliko jih je dan denes brez gotovih načel!

Nebogū.

O. Miser, infelix.

S. Pa nebože, nebore že stsl., kar je zvavni, in služi nsl. tudi v imen. nebore, neborec, bore mož, boren; cf. ubogū pauper.

Nevrêdinü.

S. Kakor vrêdinü, iz vrêditi laedere, a) despectus, non dignus, b) non laesus, salvus.

Nedêlja.

O. Je α) otiosus človek, kteri ne dela; β) hebdomas; γ) dominica, — svetaja.

S. Sedaj vem, da ste pisali že Vi nedelja, ne pa nedel m. ali nedela f., brez j; nedeljskü - inü e ali hebdomadis ali dominicae; kolikor nedelj — toliko tednov.

Nezloba.

S. Nezlobije t. j. innocentia, — bivü adj. innocens, da mi ne bode treba pisariti le nedolžnost, nedolžen.

Neradivü.

O. Neradivü je negligens, — radinü tolerabilis; nerodivü contemptor, — rodinü incurius.

S. Nsl. neroden je pa ineptus; sicer se pomeniva o teh pri glag. raditi in roditi.

Nevobinü.

S. Takih je dokaj, ki so nesobni t. j. non familiares; prim. sobü - bo - bïstvo substantia, proprietas.

Nesarêda.

O. I nesüvêdi f. numerus infinitus, $\mu\upsilon\upsilon\iota\acute{\alpha}\varsigma$ p. nesüvêdy nesvêdami služaahu jemu; nesüvêdimü - omü - inü infinitus, permultus.

S. Süvêdi f. ali süvêda je conscientia, in nesovêda ali nesvêda je neznansko število ali tma $\mu\upsilon\upsilon\iota\acute{\alpha}\varsigma$.

Nizü.

O. Nizü je a) adv. deorsum; b) praep. secundum cum acc. iungenda; c) m. vü nizü, nizu, oï, izü nizu, rus. nizü pars inferior, scr. ni hinunter.

S. Nekdaj se je rabilo dostikrat samo zase in v sostavah; jaz jo imam v nizek, stsl. nizosti-zïstvo humilitas, niziti - ža - zïši humiliare; niz niti - iti - ida, nizêti - êja descendere itd.

Niknati.

O. I nicati - ča - češi ascendere, germinare, pullulare p. sadü, trinije ničeti; načese vlasi jêgo niknati; niknovenü pronus to kar nici pronus, pl. nici p. padošë; poklonista se jemu nica do zemlje; ničati - ča pronum esse.

S. Nicina je serb. tuber; nsl. niknoti, pišete Vi, germinare, zniknoti evanescere, poniknoti in terra perdi (de fluviis), od tod ponikve; vnic je verkehrt, nach der Seite.

Nišči.

O. Nišči e nit-ja humilis, pauper p. nišči i ubogü; ništavü - enü - etinü pauper, misellus; ništije — eta paupertas.

S. Nsl. niščeta vacuitas; nišč - ničen - čna - o; nič e - ta, ki nima nič, ali nič vreden ni.

Nora.

O. I norü m. ter norja p. vü lukavyhü norjahü, specus, latibulum, iz nrêti - nra - eši, nyrêti - ati - jati ingredi, se immergere, immergi, scr. naraka specus.

S. Noriči, pravite, animal quoddam, fortasse mergus; brencarius, oserb. norjak (taucher); vid. ponor, ponikva.

Nuditi.

O. Tudi nãditi cogere, — se studere p. nuditi se pisati; nuždati, nužda necessitas, vis, nuditeli — dñikü qui cogit, vim infert.

S. V briz. spom. se čita nudmi vi, necessario, stsl. nudima - mi; nsl. nuja, tudi noja necessitas, miseria, nujan anxious, sploh navadno v glag. po - nuditi - nujati.

Nêga.

O. Voluptas, cf. scr. nidž purificare; nêgovati desiderare, molliter tractare, — anije mollities.

S. Nêž inü delicatus na pr. nêžnoe žitje; neževje (eine art Blumen; die Wetterblume, Jarn.) piše Metelko s predglasnim i (ie); serb. njegovati; Jarnik nêž'n, nežna, nežno, adj. zart, fein, sauber, zierlich, zärtlich, empfindlich!

Šolske stvari.

Iz številjenja. 1. Neki mož je bil rojen l. 1794. 12. maja ob 3 $\frac{1}{2}$ popoldne, in je bil star 63 let, 9 mesecev, 28 dni 19 $\frac{1}{4}$ ur; kedaj je umerl?

2. 12. okt. l. 1492. je Kristof Kolumb dobil otok San-Salvator; koliko let, mesecev in dni je že od tistega časa?

3. Zidarski gospodar s svojimi delavci v 90 dneh sozida hišo, drugi pa v 60 dneh, tretji pa v 54 dneh; koliko časa pa bi jo zidali vsi trije vkup?

Koristne stvari.

Naravni živalski nagib in življenje.

Naravna pamet je marsikdaj kako reč razjasnila, zavoljo ktere so si učeni glavo ubijali. — Vsakdo vé, kaj je natorni vrojeni nagib (Instinct), in, da se od pameti razločuje; ali kedar je treba razloček razjasniti, marsikdo ne vé naprej. Vzrok tega je morebiti nezmožnost jezika, da se misli ne morejo prav razločno dopovedati, ker dostikrat kaj prav obširno mislimo, dopovedati naših misli pa vendar ne moremo. Postavim: barva prej neznane cvetice, petje neznane tice, okus posebne jedi, duh kake dišave se ne more popolnoma z besedami dopovedati. —

Marsikako delo, ktero kaka žival naredi, je v premisluku in volitvi priročnih pripomočkov za izdelovanje, naravoslovcem zeló težko razsoditi, ali je to natorni nagib, ali pamet. Spomin je lastnost živali, in vemo, da je spomin psov, slonov in drugih živali vdanost v gospodarja, ki, akoravno ne hvaležnost, vendar nekaj podobnega zbuja. Potnik Stedman je pravil in to je tudi drugi potnik S v a i n s o n, ki je v isti deželi popotoval, poterdil, da se čebele v Surinam-u z ljudmi, ki v njih okolici živé, seznanijo. — Pripovedoval je:

„Nekega dne prišel je k meni mož, ki ni ravno daleč stanoval od moje kočé, in moglo se je po lestvici v stanovanje iti. Ali komaj stopi v sobico, skoči plašan nazaj, in strahovito vpije. — Nad mojo glavo na strehi je bil panj poln čebel, in ko se mož prikaže, se ga čebele berž osujejo in ga pikajo. Rekel sem slugu, da naj panj sožgè. Ravno ga hoče zažgati, kar stopi k meni star zamorec, in pravi, da hoče vsaktero kazen prestati, ako bo mene ktera čebel vpičila. „Gospod“, pravi, „gotovo bi vas bile že davno opikale, ko bi jim bili vi neznani. Ker vas pa vsaka pozná in tako tudi vso vašo družino in jim pustite, da imajo panj na vaši ulici, vam ne bo nobena nič zalega storila“. Privezali so panj na drevo, kakor je sam želel, in rekel je mojemu dečku, da naj nag zleze na drevo. Deček stori tako, in nobena ga ne piči. Za njim stopim tudi jaz na drevo; tudi mene ne piči nobena, akoravno sem jih tresel, in so okoli mene letale. — Marsikdaj sem pozneji kakega nadzornika po kako malenkost gori poslal, da so ga čebele kaznovale za neusmiljenost do zamorcev“.

Dalje pripoveduje ta popotnik:

„Ravno tisti zamorec mi je tudi pravil, da je v vertu njegovega gospoda zeló staro drevo, na katerem že od davnega časa tropa tičev in čebel živi v naj večji zložnosti. Ako so prišle tuje tice čebelam nagajat ali jih celó zobat, so vsi skup, čebele in domači tiči jih odganjali. Ako so pa zopet druge tuje čebele tičem nagajale in jih nadlegovale, so jih tudi združeno podili“.

Živalski počutki so različni. — Ni še popolnoma znano, da se celó nektere živali nad kako stvarjo, kakor ljudje razveseljujejo. Tako, postavam, se je v prejšnjih časih terdilo, da kače ljubijo godbo, potem so resnico to uničili, in zopet so resnico tega poterdili indiški kačji lovci, ki jih z godbo k sebi vabijo in potem lové. (Konec prih.)

Književnost.

V c. k. založbi šolskih bukev na Dunaju je prišla na svetlo „Perva nemška slovnica za slovenske ljudske šole“.

Pervi razdelek kaže, kako se po nemški bere, drugi ima vaje v nemškem govorjenju in branju, tretji pa pové, kako se po nemški piše. Berilo ima tudi dva dela. Pervi ima v sebi različne stvari, drugi pa ima odbrane povesti iz „Erstes Lesebuch für nicht deutsche Volksschulen“. Za prilogo ima slovensko-nemški in nemško-slovenski besednjak, v katerem so v abecednem redu vse besede, ki so v raznih vajah in v berilu.

Knjiga ta je posebno marljivo sestavljena; vsaka reč je dobro premišljena in prevdarjena, posebno izversten je drugi razdelek „Vaje v nemškem govorjenju in branju“. Vendar pa mislimo, da ta knjiga ne bode kaj vstrezala potrebam naših šol, kajti pogreša se organična zveza s šolskimi knjigami, ktere dosihmal poznamo. Ne pové se sicer, za kateri razred ljudskih šol je knjiga namenjena; pa naj bo še to, kakor hoče, vendar se tudi lahko vpraša, iz ktere knjige se bode otrok toliko brati naučil, da bode mogel s pridom rabiti to slovnico. Da bi otrok, ki umé le slovensko, dasiravno morda dobro brati, precej na en hip vso nemško abecedo, ktero najde na prvi strani, mogel si zapomniti, tega menda nihče ne bode tirjal. Sliši se pa, da se nemško-slovenski „Abecednik“, ki je bil

dosihmal na Kranjskem v navadi, ne bode več tiskal, in knjigo-teržci nam povedo, da bode sedaj slovnica stopila na mesto nekdanjega „Abecednika“. *)

Imeli bi potem v 1. razredu čisto slovenski „Abecednik“, v 2. pa omenjeno slovnico; tù pa manjka nekaj. Korak, ki bi ga bil otrok prisiljen storiti, bi bil prevelik. Nehoté se tukaj spominjamo tistega kmeta, kateri ni mogel razumeti, zakaj da bi se njegov fant v 3 mesecih ne mogel iz nemških bukev nemškega naučiti, ker najde tam vsako besedo, kako se po nemški pravi i. t. d. Otroci, ki se bodo iz teh bukvic učili nemško brati, morajo perve začetke nemškega branja že saboj imeti, sicer bo ta knjiga pretežka za nje; slabeji se ne bodo naučili ničesa, in učitelj bode po katerikoli poti otroke mogel poprej na tisne nemške čerke privaditi, preden bodejo mogli s pridom brati I. razdelek. Da se otroci res brez posebnih težav brati navadijo v kakšnem drugem, kakor n. pr. tukaj v nemškem jeziku, je resnično, a samo po sebi pa vendar ne pride, in treba jih je naj manj en mesec vaditi. Tretji razdelek ima sicer res prav pripravne in dobro vredjene vaje, kako se nemško piše, ter vodi učenca po stopnjah, da se nauči nemških pisnih čerk pisati in brati, vendar bi smeli vprašati, zakaj ni tù vmes vpletenih vaj s tisljimi čerkami, in zakaj se sploh branje in pisanje loči, in ima vsak svoj razdelek, ker nova metoda povsod povdarja branje, pisanje in govorjenje skupaj pa vzajemno, tako da otroci vaje v tisljnih čerkah umejo zgodaj pisati s pisnimi čerkami. Kedar pa otroci znajo brati in pisati, pridejo pa precej pismene naloge (oziroma tukaj vaje) v nemškem jeziku; tedaj je to troje v organični zvezi tako, da ni treba za vsako posebnega razdelka narejati, le treba je učenca od stopnje do stopnje naprej voditi.

Vzrok, da je ta knjiga tako sestavljena, je berž ko ne ta, da so bile njenemu pisatelju česke knjige vzor, in po teh je sestavil tudi to slovnico, a on je čisto pozabil na to, da Čehi svoj slovanski jezik prav pogosto pišejo z gotico; videti je molitevnih českij bukvic za prosto ljudstvo z nemškimi čerkami; tudi ima že njih prvi „Abecednik“ česke vaje z nemškimi čerkami, in na takošno podlago se vé, da se more

*) Iz „Laib. Tagbl.“ pa zvemo, da zato odlašajo tiskati novi slovensko-nemški „Abecednik“, ker imajo še dovolj starega, ki je bil navaden na Koroškem in dolnjem Štajerskem. Vredn.

sestaviti knjiga, razdeljena v predelek: „Kako se nemško bere in piše“. A pri nas ni tako. — Naš novi slovenski „Abecednik“ nima nemških čerk, tisti pa, ki je bil dosihmal po Slovenskem v navadi, ima pa zares pisne in tisne nemške pismenke, pa sim in tje pri tičjih imenih nemška imena natisnjena.

Ko bi tedaj to „Pervo-nemško slovnico“ kakoršna je, v šole vpeljali, bi se naši otroci mogli v 1. razredu nemških čerk naučiti in slovenske besede brati z nemškimi čerkami. — Dosihmal se to ni še zgodilo. — Imeli smo za slovensko branje slovenske, za nemško nemške čerke. Tedaj bi 1. novi, čisto slovenski „Abecednik“, ki je l. l. izšel v c. k. založbi šolskih bukev, mogel imeti kdaj poduk v nemškem branji.

2. Ali morajo otroci poleg te nemške slovnice imeti še posebne bukvice, iz katerih bi se nemško brati vadili.

3. Ali pa se mora prvi, drugi in tretji razdelek te „Perve nemške slovnice“ primerno predelati, nekaj vaj z tistimi čerkami dodati, kajti gradivo tukaj nakopičeno je izverstno, le treba ga je po potrebah naših šol in po sedaj rabi pri nas vverstiti in vrediti, in knjiga ta bi potem ugajala našim šolam.

Pervi del „berila“ ima bistveno v nemškem jeziku vse to, kar je imel prejšnji slov.-nemški „Abecednik“ pod naslovom: „Vaje v branji in pisanji in za kazavni poduk“. Zopet se nam tu sili vprašanje, kedaj se otrok več nauči nemškega jezika, kedar vidi pred seboj, kako se reč v obeh jezikih pravi in si lahko sam vsako besedo pogleda, ali tačas, kedar mu učitelj, če mu hoče to sloveniti, celi stavek pové, kako se ena ali druga reč pravi, naj pa otrok išče sam v priloženem besednjaku. —

Učitelji so toliko in toliko časa tarnali nad praktično slovensko-nemško gramatiko, da je vlada določila, kakor se sedaj vidi, za vsak jezik, t. j. slovenski in nemški, posebnih slovníc; v „Gramatiki“ imajo pa to združeno, in dokler ostane namen ljudskih, oziroma glavnih šol, ta, da se otroci kolikor mogoče naučé nemškega jezika, ni je do sedaj še v to bolj pripravne knjige; naj očitnejše nam pa to pričuje prva nemška slovnica, katero smo sedaj v misel jemali.

Drugi del „berila“ ima pa berilne vaje iz „Erstes Sprach- und Lesebuch für nicht deutsche Volksschulen“, tedaj odpade tukaj daljno pretresovanje teh že navadnih beril.

Umetnost.

Dobili smo iz Prage že davne naznanjene in težko pričakovane pesmi pod imenom: **Osem cerkvenih spevov** za sopran, alt, tenor in bas, zložil in poklonil blagorodni gospej Jozefi Terpinčevi Anton Nedvéd in ravno tako tudi Tri Tantum ergo za sopran, alt, tenor in bas. Naprodaj v Pragi pri Jan. Schindlerju, v Ljubljani pa pri skladatelju, „spevi“ po 90, „Tant. ergo“ pa po 40 kr. Od več bi bilo obče znanega in v višji godbi verlo izurjenega skladatelja gospoda Nedvéda hvaliti, vendar v kratkem rečemo, da je to delo izverstno, kar se tiče izpeljave in sestave. Iz vseh spevov veje pravi vzvišeni cerkveni duh, in z vsemi pesniškimi izrazi se strinja tudi premera lepa melodija, kar vsej celoti daje še le pravo vrednost. Postavljeno je vse tako, da se teh spevov lahko navadijo in jih izveršujejo tudi vsi manj izurjeni pevci in pevke. Vsak, kdor bolj od vsakdanje godbe pozna duha prave cerkvene godbe, mora želeti, da le take in enake kompozicije naj bi se širile med pobožnim petjem. Kdor ima le kaj bolj izobražen okus v lepi godbi, se bode kmali prepričal, da nam teh spevov ni treba dalje priporočevati, kajti dobro delo se samo hvali. Sezite po tem muzikalnem krasnem delu vsi, ki živite za lepo cerkveno godbo in želite gospodu skladatelju terdno zdravje, da nas bode še večkrat razveselil s svojimi lepimi kompozicijami in s tim povikševal pravi godbini okus med nami in s tim tudi pravo cerkveno godbo.

L. Belar.

Dopisi in novice.

Očitna hvala. Gospá vdova Mana Kalister-ova v Tersti, kateri je že Pivka toliko hvale dolžna, je v svoji dobroti za zidanje poslopij novih šol v Terni, v Matejni vasi, v Orehku in v Studenem 2400 gold. (za vsako šolo 600 gold.) podarila in s tim vstanovitev teh šol zdatno pospešila.

Naj mi blaga gospá dovoli, da se jej v imenu osrečene mladosti, njej v slavo, in drugim v spodbudo za ta dar tukaj očitno zahvaljujem.

C. k. okrajni glavar v Postojni.

Iz Notranjskega. M. J. Kakor vsako leto, bila je tudi letos pri nas v Košani velikonočni teden navadno polletno spraševanje pod nadzorstvom domače duhovščine. Akoravno niso drugod enaka spraševanja v tem času navadna, bi se s tem vendar šolstvo močno pospešilo, ako bi se storilo to z naravnim namenom v šolski prid; vedeti bi se pri tem ne smelo, kam pes tace molí. — Vdeleževalo se je tu izmed 152 za šolo vpisanih učencev in učenk le 124, drugi so bili zaostali naj več zaradi slabe obleke, ktera je po zimi poglaviten zadržek rednega obiskovanja šole. Sedaj na spomlad se to na boljše obrne, ker otroci že lahko hodijo bosí in lahko napravljeni v šolo tako, da se jih je do sedaj nagnalo blizo 200, kajti za šolo vgodnih otrok je 235, kteri bi radi v šolo hodili, ko bi ne bila tu zeló napačna navada, da se otroci v tem času nekaj tednov kerščanski nauk za duhovne vaje posebej podučujejo, in sicer, kakor je bilo letos oznanjeno, tako le: „V sredo ob 9. uri, in tako naprej vsaki dan, naj pridejo tisti bolj odraščeni otroci, kteri bodo za prvo sveto obhajilo, k nauku v farovž, vsi drugi mali, ki bodo za spoved, pa v kaplanijo“. Po takem se razumé, da mora biti šola prazna, dokler traja ta nauk; pa tudi pozneji se več malo kteri v šolo poverne, zlasti ne tisti, ki so že prvo sv. obhajilo opravili, čeravno so še komaj 9 ali 10 let stari. Vprašamo: Ali se to vjema z načeli kerš. kat. pravne izreje šolske mladine, ker šola škodo terpi? — Res je, da se mora učitelj prizadevati in otroke nagovarjati, ter jih pridobiti za šolo, ali vsak se izgovarja, da more hoditi k posebnemu nauku, in da ne sme hoditi v šolo, če hoče opraviti posebni nauk.

Tudi pogreša še močno naša šola verta za sadje- in murborejo, da bi se ne bilo treba učitelju samo z golim teoretičnim podučevanjem učencev ubijati, kar ima malo vspeha. Bila je sicer v ta namen že leta 1861. na dražbi kupljena njiva za 60 gold., ker je bila le za šolo namenjena, sicer bi bila drugim dražja; plačali so jo g. fajmošter ter jo od tistega časa sami uživajo. L. 1867. so omenjeno njivo g. okrajni glavar še enkrat od g. fajmoštra za ta namen kupovali za 100 gl., naredili so bili tudi kupno pismo v pričó občinskih mož; ali še vse to ni obveljalo, šola vendar le nima do sedaj nobenega prostorčeka za blagi namen.

Za svilorejni poduk si pa sam učitelj potrebno priskerbi, ker se mu ta reja, ako se dobro ponese, tudi dobro izplača, čeravno je tukaj murbeno perje za kermo zeló drago, ga vendar rad tudi drago plačuje, da imajo ljudje večje veselje do murboreje. Letos je dobila naša šola od ljubljanske c. k. kmet. družbe tudi 2 lota svilnega semena za poskušnjo. Se vé, da je to vagana reč za učitelja, kajti, lansko leto ni bil samo trud zastonj, ampak zraven še velika škoda in gotova zguba; pa, „kdor ne vaga je brez blaga“. Za učitelja in učence je to delo zeló zanemivo in kratkočasno. Veselo je videti otroke červiše pobirati, ker se jim ne gabi jih prejemati, prenašati in nevtrudno kermi. Da imajo še večje veselje, se jim jih vsakemu posebej nekoliko na dom dá, da si jih domá sami izrejšajo.

V Šmarji pri Jelših na Štajerskem bodo vstanovili 4. razredno slovensko glavno šolo.

Iz Gorice. (*Postava veljavna za pokn. grofijo Goriško in Gradišcansko zastran šolskega nadgledstva*). (Dalje.)

§. 24. Okrajno šolsko svetovalstvo se zbira najmanj enkrat v mesecu v redno posvetovanje.

Pervosednik sme, ako je potreba, in če zahtevata dva uda, mora poklicati izredno skupščino.

Vse zadeve, o katerih je treba sklepa, navjeta ali predloga, obravnujejo se zbornou.

§. 25. Da je kateri sklep veljaven, treba je nad polovico udov pričujočih.

Sklepi se delajo po čezpolovični večini glasov. Ako je enoliko glasov, določi pervosednik, ki ima tudi pravico ustaviti sklepe, o katerih meni, da so postavi nasprotni, in o tem prašati deželno šolsko svetovalstvo, da stori določbo.

Posvetovanja in glasovanja o zadevah, ki zadevajo zasebni interes kterege uda, ne sme se ta vdeleževati.

Pritožbe zoper okrajno šolsko svetovalstvo gredo na deželno šolsko svetovalstvo. Te se imajo dajati okrajnemu šolskemu svetovalstvu, in imajo odlašavno moč, ako se dadé v štirinajstih dneh po naznanilu zadeve, zoper katero se vloži pritožba.

§. 26. V silnih zadevah (§. 14) sme pervosednik tudi v tistih rečeh, ki se imajo zbornou obravnavati, sam ukreniti, on mora vendar brez odloga in najdalje v prvi poznejši seji dobiti dovoljenje od krajnega šolskega svetovalstva.

§. 27. Minister za bogočastje in poduk imenuje za vsak okraj šolskega ogleda, in, kjer bi posebne razmere to zahtevale, njih več.

Za tako imenovanje priporoči deželno šolsko svetovalstvo tri može, in imenovanje je veljavno za šest let.

Ako okrajni šolski ogleda ni imenovan hil iz okrajnega šolskega svetovalstva, stopi po svojem imenovanji kakor ud v svetovalstvo.

Verskega poduka nima nagledovati okrajni šolski ogleda, ampak cerkvena viša gosposka.

§. 28. Vodja ljudskih šol in učitelji, ki podučujejo v katerem šolskem razredu, smejo se poklicati za šolske ogleda samo s privolitvijo tistih, ki zalagajo dotično šolo. V tem primerljeju se jim dodá po potrebi za čas njihove službe in za včasi potrebno pripomoč pri poduku na lastni šoli niži učitelj na stroške zaloga normalne šole.

§. 29. Okrajni šolski ogleda ima nalogo občasnou pregledovati in preiskovati šole.

On ima pravico o didaktično-pedagogičnih stvarh dajati svete, in o teh rečeh zapazene napake na mestu z ustmenimi zaukazi odpraviti. On tudi vodi okrajne učiteljske zборе. *(Dalje prih.)*

Iz Ljubljane. 24. preteč. m. je bila v deržavnem zboru na verst **šolska postava**. Nekteri poslanci so zahtevali, da naj se ta postava popolnoma overže, in vlada naj jo prenaredi. Za to so se potegovali tudi

Poljci, Slovenci in Tirolci. Po Hasnerjevem čverstem govoru, kateri je bil sprejet z veliko in glasno pohvalo, je bila splošna debata končana. Preden pa se začne specialna debata, omenjeni poslanci zapusté zbornico, in potem se šolska postava sprejme po vladinem predlogu.

— Na Ogerskem so učitelji nezadovoljni z novimi šolskimi ogledniki ali inšpektorji, kajti pričakovali so, da bodo na to mesto poklicali skušene šolske može, sedaj pa je drugače, in zato jim ni po volji.

— Kakor se sliši, bode se deželni šolski svet sestavil in šolski ogledniki bodo se imenovali še le potem, kedar se bode šolskâ postava v deržavnem zboru obravнала.

— Sliši se, da bode na Kranjskem 11 krajnih šolskih oglednikov, kateri bodo imeli le po 300 gold. plače.

— 19. preteč. m. je v Ljubljani v mestni dvorani prisegel in je bil vmestjen novi mestni župan gospod dr. J. S u p p a n, in ko so se mu po navadi pri tej priliki predstavljali mestni vradniki in učitelji, je tudi učitelje blizo tako le nagovoril: „Vi imate važno nalogo, da izobražujete serce in duha vam izročene mladosti in da tako skerbite za boljšo prihodnost našega mesta. Po novi postavi ima srenja več vpliva do šolstva; srenja se bode na šolstvo posebno ozirala; noben denar (kapital) se ne obrača boljše od tega, ki se nalaga za omiko šolske mladine“.

— Prišla je na svetlo nova knjizica pod imenom: „Sviloreja umevno in v podobah razlagana za male svilorejce“. Cena 10 kr. V Ljubljani, 1869. Založil in prodaja J. Lercher. Natisnil J. R. Milic. Ker slavna vlada (z razglasom 2. marca t. l. s št. 1603) šolam priporoča poduk v svilstvu, nam je to pomočno delce prav prav po godu. Tu se prav po domače s potrebnimi podobami pa kratko in prav jedernato razjasnuje vse, kar je treba vediti mlademu svilorejcu. Ta poduk naj gre tedaj v šolo med vse učence in učitelje!

Učiteljsko društvo za Kranjsko.

K učiteljskemu društvu so pristopili gg.: Anton Jereb, učitelj v Knežaku; Juri Adlešič, deklški učitelj v Kamniku; Leopold Zupin, učitelj v Moravčah; Peter Gross, učitelj v Šentvidu; Alojzi Medja, učitelj na Igu, Franc Pâpa, učitelj v Starem tergu pri Ložu, Valentin Bernot, učitelj v Ternovem.

Premembe v učiteljskem stanu.

Na Kranjskem: Prestavljeni so gg.: Franc Cerar iz Kočevskega mesta v Blagovico; Valentin Pin iz Blagovice v Cerklje; Jožef Bozja iz Cerkelj v Kočevsko mesto; Jernej Čenčič, učiteljski pripravnik, gre v Zatičino.

Odgovorni vrednik:

Andrej Praprotnik.

Tiskar in založnik:

Jož. Rudolf Milic.